

NAJSTARIJE ŠUMARSKO UDRUŽENJE [1846-1856].

Ugoslovensko Šumarsko Uduženje slave i svoju pedesetogodišnjicu ho e da bude edno. Utvrđena je injenica¹⁾, da je prošlo ve 80 godina, otkako je osnovano naše najstarije šumarsko udruženje. Uprkos tome današnje naše udruženje slavi samo pedesetogodišnjicu, uzimaju i kao ishodište pravoga perioda rada godinu 1876., u kojoj je osnovano Hrvatsko Slavonsko Šumarsko Društvo, matica današnjeg našeg Uduženja. Rad najstarijeg šumarskog udruženja prekinuo je austrijski apsolutizam (1856), pa bi se moglo formalno prigovoriti da nema kontinuiteta izmedju najstarijeg našeg šumarskog udruženja i današnjeg. Od 1876. do danas rad je neprekinut.

Kako emo izložiti, *Hrvatsko Slavonsko Šumarsko Društvo, osnovano 1876., nije zapravo drugo nego pomladjeno ono najstarije šumarsko udruženje iz god 1846. Ono se pomladilo nastojanjem, pregalaca, koji su se oduševljavali plodovima rada najstarijeg našeg udruženja (Kereškenji) a od esti bili njegovi lanovi¹⁾ i funkcionari (Tomić).*

Slave i pedesetogodišnjicu današnjeg našeg udruženja, mi ne možemo da šute i predjemo preko ove istorijske injenice. Naprotiv na njoj se treba da zadržimo prije svega, jer ona je kamen temeljac zgrade, kojoj danas slavimo pedesetogodišnjicu. Treba da mi na taj na in u ovom sve anom asu odamo dostojnu poštu našim najstarijim šumarskim radnicima. To je i cilj ovih redova.

Prije nego udjem u prikazivanje istorijskih događaja, koji se kre u oko osnivanja najstarijeg šumarskog udruženja ho u da naglasim jednu važnu činjenicu. Prvi i jaki pokret u oblasti šumarstva pada baš u isto ono vrijeme, kad se rodila, ona svijetla i jaka misao narodnog jedinstva, koja je u istoriji Slovenskoga Juga poznata pod imenom *Ilirskoga Pokreta*. Na istom ognjištu, oko koga su se sakupljali najistaknutiji narodni radenici (*Gaj, Vukotinovi, Rakovac, Bogovi, Bahuki, Šulek, Štrosmajer* i t. d.),²⁾ te u isto vrijeme nalazimo i prve Šumarske borce (*Šporer, Tomi, Kos, kasnije Etinger, Rački, Barišić* i t. d.).

¹⁾ Ugrenovi : „Iz istorije našeg šumarstva“. Zagreb 1925.

²⁾ Da uzmognemo u potpunosti uo iti, kakav je široki nacionalni duh vladao, u ono doba, dovoljno je da istaknemo samo ovo: Ognjište narodnoga privrednoga života u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je etrdesetih godina prošloga vijeka „Horvatsko Slavonsko Gospodarsko Društvo u Zagrebu (kratica: Gospodarsko Društvo), koje je izda-

Tu smo istorijsku činjenicu već i dokazali. Ovdje tek isti čemo njenu osnovnu važnost. Ona nam već u našoj istoriji otkriva istu onu spoznaju, što smo je i mi toliko naglašavali stvarajući i naše današnje Udruženje. Ona nam ta ne pokazuje, kako je već i u našoj prošlosti šumarstvo kao grana privrede bila nedjeljiva od pravog narodnog života i pravih narodnih ljudi. Iz istorije toga vremena jasno se razabire, da stranci šumari Nesloveni (kojih je u to vrijeme bilo mnogo u našim zemljama, koji su se priklanjali tudjinskoj državnoj vlasti, a nisu imali osjećaja ni razumijevanja ni za narod ni za zemlju, u kojoj su živjeli) nisu pokrenuli naše šumarstvo. Učinili su to isključivo *istinski narodni ljudi*, koji su poznavali narodne potrebe i važnost šumarstva po narodnu budućnost uopće.

Ta se karakteristična činjenica naročito ističe i u onim težnjama i prvim pokušajima, koji su išli za stvaranjem prvog šumarskog Udruženja. Izložiti čemo potanko, kako je živio kretanje u šumarskim redovima, dok je sav život bio i mogao da bude narodan. Čim je kopito apsolutizma počelo da gaziti narodnu njivu, utnuo je i taj pokret posvema.

Uostalom neka o tome govore istorijski događaji sami.

Ilirski pokret ušao je u svoju odlučnu fazu pod kraj tridesetih godina prošloga vijeka. On je zahvatio ne samo Gradjansku Hrvatsku već i Vojnu Krajinu.

U to vrijeme pada osnivanje Gospodarskog Društva (3. februara 1841.) Ono postaje ognjište narodnih privrednih težnja. Vrijedno je zabilježiti imena onih starih šumara, koji su se već uprvu čas okupili oko toga ognjišta. (G. L. 1842. Dodatak S. I.—14.).

Mojsija Baltić, oficir upravne struke kod II. banske regimente (nije šumar po obrazovanju, no pokretač je i osnivač Gosp.-Šumarskog Učilišta u Križevcima), *Arsenije Basta*, nadzornik lugova u ličkoj regimenti, *Mihajlo Brkić*, lugar na konju³⁾ u slunjskoj regimenti, *Todor Dizdar*, lugar na konju I. banske regimente, *Juraj Ivandija*, lugar gjurjevačke regimente, *Josip Lovašen*, nadzornik lugova gjurjevačke regimente, *Ignatio Makovička*, lugar na Bosiljevu, *Ivan Obhledal (Ohhlidal)*, upravitelj u Bosiljevu, *Josip Panzner*, biskupije zagrebačke šumar i zemljomjernik, *Josip Szita*, kameralski lugar na konju u Vrbovcu, *Ante Tomić*, lugar na konju ogulinske regimente, *Julio Schaper*, lugar Kaptola zagrebačkog.

valo po prvi put od 1842. i svoj organ „List Mesečni“ (od g. 1853. Gospodarske Novine, od 1866. Gospodarski List). Ovim posljednjim imenom služili smo se u toku ovih naših izvoda (kratica G. L.). U Gospodarskom društvu sjede i saradjuju u istom čas Juraj Haulik, biskup zagrebački, i Stevan Popović, episkop pakrački (G. L. 1842. str. 2., dodatak str. 10.). Prema pisanju Gospodarskog Lista jezik, u kojem narod govori, jest „Ilirski“ (Jugoslavljanski, Serpski, Hrvatski, Slovinski) (G. L. 1856. S. 180). Uprava Gospodarskog Društva poziva „Društvo Srpske Slovesnosti u Beogradu“, da stupi sa Gospodarskim Društvom u „književni savez“ (G. L. 1875. str. 51.), izvještava o sabiranju prinosa za spomenik „Osloboditelja Srbije Karagjorgja“ (G. L. 1867. str. 92.) itd.

³⁾ U tadanjoj terminologiji vladala je razumljiva nesredjenost. Ona potječe odatle, što je narodne termine trebalo tek stvarati. Umjesto riječi i šuma esto se upotrebljavala riječ lug. Lugar je značilo šumar u današnjem smislu te riječi. Šumar je — u bivšoj Krajini još i danas — bila oznaka za čuvara šume (lugara). „Lugar na konju“ je prevod njemačke riječi i „Waldbereiter“. No i to je krivo shvaćeno. Bereiter (zapravo Beraiter) je onaj, koji se bavi raunskim poslovima oko šume (raiten = raunati). (U Českoj je riječ Waldbereiter značila taksator). Svakako treba razlikovati: „Waldbereiter“ i „Berittener“.

Imena *Franje Šporera* i *Dragutina Kosa* ne nalazimo u ovome prvome popisu. Vjerovatno je, da su oni pristupili Gospodarskom Društvu kao članovi iza kako je pomenuti popis objelodanjen. A zapravo su *Šporer, Tomi* i *Kos* bili središte svih kretanja na polju tadanjeg šumarstva uopće, a osnivanja najstarijeg šumarskog udruženja napose. *Tomi* je bio valjan stručnjak i dobar rodoljub, no on se nije isticao kao pokretač i organizator. U tome je *Tomi* zaostajao iza svoga mladjega pobratima *Šporera*.

No već godine 1844. javlja se na šumarskom polju jedan vrlo jaki individualitet, koji se ubrzo izdiže i nad *Šporerom* i nad *Tomi* em te snagom svoga duha i velikim znanjem, ljubavlju za struku i otadžbinu odlučno zahvata u problem tadanjega šumarstva. To je *Dragutin Kos*.

Najja i rad razvija *Kos* dalje od godine 1846. Od toga vremena njegov rad kreće se u dva zasebna, no paralelna pravca, koji idu za istim konačnim ciljem. Na jednoj strani nastoji *Kos*, da svojim publikacijama krene tadanje šumarstvo sa mrtve tačke uopće. Na drugoj strani rukovodi on živu akciju, da se u krilu *Gospodarskog Društva* osnuje samostalni odsjek za šumarstvo.

Koliko mu se važna čini baš ova akcija oko osnivanja šumarske organizacije, razbile se iz činjenice, da je svoju knjižicu⁴⁾ posvetio članovima *Gospodarskoga Društva*. O čemu je, da on to čini namjerno iz razloga, da bi o važnosti šumarstva te potrebi njegova uređenja prije svega uvjerio članove toga za onda jedinoga privrednoga udruženja te tako utroput osnivanju šumarskoga udruženja. U tom propagandističkom nastojanju postaje *Kos* i član podružnica *Gospodarskoga Društva* u Sisku i Moslavini (G. L. 1847. S. 52.), koje su se nalazile na istoj teritoriji kao i šume, kojima je on upravljao.

I jedna i druga akcija *Kosova*, kad je posmatramo danas u perspektivi od malo ne punih osamdeset godina, izgleda još i danas velika te vrijedna udivljenja.

Da bi mogli uočiti važnost *Kosova* rada po naše šumarstvo uopće, a po naše Udruženje napose, valja izložiti osnovne intencije njegova rada u oba smjera.

Prije svega udara u oči, da *Kos* piše zasebnu knjigu o promicanju šumarstva kao privatni inovnik, a ne možda kao neko zvanično lice. To nesumnjivo diže vrijednost onih motiva, koji su ga poticali na ovaj rad. Jasno je, da on ne piše možda zato, da bi ugodio državnoj vlasti, već samo zato, što ga goni ljubav za šumu i dobro naroda. Ta ljubav provejava svaku stranicu njegove malene ali vrijedne knjižice.

Mu je ga „žalosne prilike“, koje vladaju, želi dobro zemlji i on se usmjelio da piše knjigu. Želja mu je ne samo, da skrene pažnju posjednika šuma, kako bi oni što više brige posvetili šumarstvu, već mu je i do toga stalo, da i šumara „prene iz nerada, kako bi ovaj iskoristio svaku priliku, da se šumarstvo unapredi.“

Njegova je knjižica još i zato mnogo vrijedna, jer nam ona u potpunoj dostojnosti vjere otkriva stanje šumarstva oko polovine devetnaestoga stoljeća u Hrvatskoj. Autor je na osnovu vlastitog kritičkog posmatranja iznio i neke razloge,

4) *Kos*: Das Forstwesen in Kroatien, Zagreb 1847.

s kojih šumarstvo ne, napreduje, kao i predloge, kako da se tome lošem stanju odmgne. Za nas je i zanimljivo i važno, da čitaju i danas te razloge vidimo, kako medju njima ima mnogo takovih, koji su se poslije Kosa još nebrojeno puta ponavljali, a neki još ni danas nisu skinuti sa dnevnoga reda.

Najsvjetliji i za nas ovdje najinteresantniji jest onaj dio Kosova rada, u kojem on iznosi i u život privodi misao, da je u cilju unapredjivanja šumarstva potrebno osnovati šumarsko udruženje. On to udruženje ne shvata kao stalešku organizaciju, ve kao takvu, kojoj e biti zadatak, da promi e šumarstvo uop e. Zato i nalazimo prvu njegovu misao o osnivanju takovog udruženja u njegovoj ve pomenutoj knjizi.

Ova injenica nije samo zanimljiva za nas kao šumare ve je i važna, i za nas kao udruženje. Ona je zanimljiva za nas kao šumare zato, jer nam dokazuje, kako je prvi pokušaj udruživanja šumara na teritoriji današnje naše države star ve malo ne osamdeset godina. Taj pokušaj pada baš u vrijeme jednoga od najja ih narodnih pokreta prošloga vijeka (Ilirski preporod). Ta činjenica specijalno je važna za nas kao udruženje, jer se iz nje vidi, da je današnje naše Udruženje po vremenu zapravo tre i, a ne drugi odsjek u istoriji udruživanja šumara Slavenkog Juga.

Naše je današnje Udruženje, kako svi znamo, nastalo stapanjem triju udruženja, što ih zatekosmo u asu našeg ujedinjenja: Srpskog, Hrvatskog i Slovena kog. No matica današnjeg našeg Udruženja, *bivše Hrv. Slav. Šumarsko Društvo, imalo je još jednog predhodnika, osnutak kojega pada još u prvu polovin polovinu devetnaestog stoljeća.*

Ova istorijska injenica izazvala je u svoje vrijeme pažnju u čitavoj šumarskoj javnosti. Napose su esi vodili ra una o tom našem udruživanju, te su sa ponosom konstatovali, da je njihov zemljak duša tog pokreta, te da je njegovom zaslugom u Hrvatskoj stvoreno šumarsko udruženje — starije nego ijedno drugo ubivšoj monarkiji.⁵⁾

Ukoliko postoji kontinuitet izmedju ove tri vremenske faze našeg udruživanja, napose izmedju prve i druge, pokazat emo te ajem našeg izlaganja.

Kos je posmatraju i prilike u drugim zemljama ta no razabrao, da je mogu nost unapredjivanja privrede uslovljena radom privrednih udruženja. Pretpostavka je kod toga, da ta udruženja nailaze na saradnju sopstvenika i pomo državne vlasti. Za onda je postojalo u Hrvatskoj samo jedno privredno udruženje, „Horvatsko Sla-vonsko Gospodarsko Društvo" u Zagrebu, o kojem smo ve govorili. Prirodno je, da je Kos traže i polje rada za svoju ideju, bacio oko na ovo udruženje. On priznaje dobru volju toga društva. No ona sama, po njegovom sudu, nije bila još dostatna. Njoj je nedostajao aktivni rad lanova. U državnu se pomo nije pouzdavao mnogo, ve je u svojim predlozima išao za tim, da digne život i uspjeh rada lanova Gospodarskog Društva, da privu e nove lanove (šumare) te da sav taj aktivitet iskoristi za unapredjenje šumarstva.

⁵⁾ „Vereinsschrift für Forst-, Jagd- und Naturkunde". Prag (1850. II., str. 97-99., III. str. 69 do 73. Ovom smo prilikom konačno konstatova posve pouzdaao, da je Kos Čeh, jer ga ocjenjivač njegove knjige zove zemljakom (Landsmann).

Pored idejnih pobuda dalo je Kosu stvarni poticaj i osnivanje gospodarskih društava u Austriji, Njemačkoj a naročito u Ugarskoj. To se tačno razabira iz činjenice, da se Kos u prvom sastanku šumara, o kojem ćemo dalje govoriti, poziva na predloge i misli nekoga Ljudevita Kačkovića, tajnika ugarskog gospodarskog društva (G. L. 1847. str. 11.).

U slučaju, kad Kos započinje svoju akciju za osnivanje šumarskog udruženja, on je već član Gospodarskoga Društva. To se nesumnjivo razabire iz činjenice, da je on već u junu 1846., kad je izabran za člana dopisnika „Kranjskoga gospodarskoga društva“, bio već i pravi član Hrvatsko Slavenskog Gospodarskog Društva.⁶⁾ No on ipak svoju akciju isprva vodi van društva, jer među novim članovima, koji su primljeni na glavnoj skupštini od 24. VIII. 1846. nema još nijednoga šumara (G. L. 1846. str. 127.).

Ta njegova akcija van Gospodarskog Društva kao i misli, koje ga pokreću, jasno se razabiru iz njegove knjižice. Da je ta knjižica propagandističke prirode uopće, a u cilju osnivanja šumarskog udruženja napose, razbire se iz činjenice, da je Kos posve uje „asnim članovima Hrvatsko Slavenskoga Gospodarskoga Društva u znak najdubljeg poštovanja.“

Propaguju i taj rad Kos upire prstom na susjedne zemlje, u kojima su poljoprivredna udruženja uradila mnogo za unapređivanje poljoprivrede. On se upušta i u analizovanje razloga, zašto Gospodarsko Društvo ne poluje takovih uspjeha u svome radu.

Prvi najvažniji defekti mu se ponestatak svake organizatorne osnove. Da se uzmogne unutar Gospodarskoga Društva provesti ispravna podjela rada, zamišlja si Kos šest sekcija rada: 1. za gajenje bilja, 2. za šumarstvo, 3. za gajenje stoke, 4. za tehnički obrt, 5. za vinarstvo, voćarstvo i povrtarstvo, 6. za prirodne nauke.

Iz njegovoga izlaganja vidi se, da je uprava odnosno najveći dio njenih članova bio prilično saglasan sa njegovim predlogom, da se osnuje ovih šest sekcija. I Kos pišu i svoju knjigu (1. X. 1846.) izražava nadu, da „osnivanje ovih sekcija nije daleko.“ Ovo svoje otkivanje objašnjava ovako: „Bar koliko ja znam posvršavani su najpre i prethodni radovi, da se osnuje šumarska sekcija kao podružnica Hrvatsko Slavenskog gospodarskog društva. I ako me otkivanje ne prevari, stupit će ta sekcija u život već godine 1847.“

No Kos se ne zadovoljava samo tim, da nabacuje ideju o osnivanju, zasebne šumarske sekcije. On ide dalje, te crta osnovne principe pravila toga budućega šumarskoga udruženja.

Kad smo ovako prikazali idejne pobude, što ih je iznosio Kos držeći i u vidu unapređivanje šumarstva uopće, a osnivanje šumarskoga udruženja napose, prikazat ćemo sada, kako se zapravo odigravao postanak toga našega najstarijega udruženja.

Rekli smo, da je Kos svoju akciju isprva vodio van Gospodarskoga Društva. Nastojao je, da sakupi što već i broj pristalica, kako bi izlazeći i pred upravu bio siguran za dovoljno velik broj pomagača.

⁶⁾ Ovo se tačno razbire iz izvotka iz matične knjige, o kojem govorimo u biografiji Kosovoj.

I zaista godine 1846. iznosi Kos pred upravu Gospodarskoga Društva (G. L. 1874. S. 1.) predlog, „da se na na in putuju eg društva nema kih, poljskih i šumskih gospodarah sklopi odsek za šumarstvo.”

Upravni odbor Gospodarskoga Društva u prvi je as sa malim nepovjerenjem gledao na akciju Kosovu. Ali pored svega toga odbor konstatuje; „Medjutim svake pohvale dostojnom nastojanju g. šumiara Kosa pošlo je ve za rukom, kao što se ve iz slede eg izvještja vidi *te je sklopio takav odsek, koji se i ustanovio*. Mi mu želimo, da krepko napreduje, a nadamo se od njega, da e nas u naših teženjih i sverhah svojski podupirati.”

O itavom toku osnivanja i prvog sastanka donesen je sa strane sekretara šumarskog odseka (pervi tajnik Julije Schaper šumarski meštar kaptola zagreba kog) opširan izvještaj.⁷⁾

Prvi sastanak sazvan je i održan na dobru Pre ec nedaleko Zagreba 26. de-cembra 1846. Iz izvještaja se vidi, da prilike za održanje sastanka nisu bile najzgodnije. „Uperkos najnepriatniori dobi godišta, zlo estomu vremenu i mestnim povodnjama ipak 17 šumarah izkupilo se je.” Medju ovima bilo je 14 privatnih, 2 od krajiške šumske uprave te šumski poglavica iz Križevaca.

Medju u esnicima toga *istorijsko najstarijeg sastanka šumara* nalazi se: *Franjo Šporer, Ante Tomi , Dragutin Kos, Nikola Lovren i , Venceslav Doležal, Mavro Dvoržak, Ignjat Kirchhof, Ignjat Makovi ka, Ivan Marsch, Vekoslav , Ivan Nademleinski, Ljudevit Padučka, Josip Panzner, Antun Pomahač, Julije Schaper, Josip Szita, Franjo Vanjek.* Udara uo i velik broj eških imena.

Tome sastanku predhodio je „javni poziv”. Tekst toga poziva nismo mogli prona i, ve smo mogli samo utvrditi, da je taj poziv morao sadržavati objašnjenje o cilju toga sastanka, što ga nalazimo u pomenutom izvještaju. Ondje se konstatuje, da „usled zadobivenoga milostivoga dozvoljenja” predsjedništva Gospodarskoga Društva „ustanovilo se je hor.-slav. društvo šumarah, kano podružnica gore spomenutoga gospodarskoga društva, i čini u sebi savez domorodnih šumarah, kojih sastanci unapredjenje osobnog poznanstva, uzajemnu izmenu od iskustvah, mnenjah i pokušavanjah u krugu šumarstva i zverolovstva, osobito pako poznavanje i poboljšanje šumskoga gospodarstva u Horvatskoj Slavoniji za sverhu imadu.”

Istorijski vrijedno je zabilježiti, kako je tekao ovaj prvi zbor starih naših šumara u Pre ecu 26. decembra 1846.

„Iza kako je na ob e zahtevanje šumski poglavica Fr nj Šporer zauzeo predsjedništvo, otvori g. šumski meštar Dragutin Kos sednicu ovim u serce diraju im govorom.” Sam govor Kosov suviše je velik (osam štampanih stranica), a da bi ga mogli ovdje donijeti u cijelosti i ako bi to bilo istorijski vrijedno. Kos u istinu go

⁷⁾ Schaper Julio: „Pregledno izvestje šumarskoga odsieka od pervoga dne 26. prosinca u Prečcu deržanoga sastanka”. G. L. 1847. S. 2—13.

Schaper Julio: Izvestie šumarskoga odseka ustanovljenog u Pre cu dne 26. prosinca 1846.” G. L. 1847. S. 25-31.

vori toplo uvjerljivo te usvom govoru iznosi iste one misli, što ih je izložio u svojoj knjizi u lanku, sto smo ga spomenuli. On je:

1. zabrinut za budućnost trajnog održanja šuma te
2. konstatuje, da se šumarstvo Hrvatske i Slavonije nalazi na „neznatnom stupnju savršenstva“ i gleda „sa žalostju kako se znanstveni pravac obertnosti u ravnodušnom pospanom stanju nahodi.“

Zabrinjava ga porast potreba i cijena, opadanje produkcije (prekomjerno krčenje, sječe, nepošumljavanje), sušenje hrastika („kako se gorostasne, bezkone hrastove šume po osušenju verhovah k propasti približuju“), nepopularnost i nepoznavanje šumarstva, nestašica literature i škole, dolaženje stranaca šumara, slabost obrazovanja, nepotpunost zakonodavstva, neprilike sa servitutima, oštećenje šuma („Šumske opasnosti“) i t. d.

No vrijedno je u cijelosti zabilježiti topli apel, što ga Kos — završuju i svoj govor — upravlja prisutnima:

„Zato također i mi štovana gospodo drugovi! ovaj, kao i drugih gospodarskih društva nasledovanja vredne primere bez štetanja (oklijevanja) sledimo, na tešku stazu znanstvenog napredka serano stupimo, bratinski si ruke pružimo, da složnim sudelovanjem pospano nedelovanje našega šumskoga gospodarstva na novi život probudimo: — mi si naša na vlastito osnovana mnjenja i misli iskreno priobitvimo, u dvojbenih slučajih se medjusobno posavetujemo i uopće svimi silami nastojmo, kako bi se u ono ožudjeno stanje stavili, da bi statistička razmerja šumih Hrvatske i Slavonije, osobito pako falinge (grješke) šumskoga gospodarstva verodostojno na vidilo izneti mogli, i onda najshodnije sredstva opredelili, po kojih bi se ostarelomu ovomu zlu imberže doskoti moglo.“

"Ovoj pako obće spoznatoj želji samo ćemo onda odgovoriti moći, ako se svi bez razlike vrste — službe — ili tehnici kog znanja u jedno društvo složimo, koje bi isključivo samo unapredjenje šumskoga gospodarstva u Hrvatskoj i Slavoniji za sverhimalo", — i koje bi se — „posle ustanovljenih pravilah — kao podružnica horv. slav. gospodarskomu društvu bliže priklopilo. Ovo društvo sklopiti i u život uvesti jedina je sverha našega današnjega sastanka."

Daljnji tok sjednice posvećen je pitanju pravila. Razabire se, da izradjivanje prvog nacrtapravila bilo povjereno Šporeru. Vjerojatno je, da je za to imao biti upotrebljen prvi nacrt Kosov, o kojemu smo već govorili.

I u toku preostalogadijela sjednice opet najživlje u estvuje Kos. Prije svega on referiše o stručnim pitanjima,⁸⁾ koja su iste godine mjeseca septembra raspravljena na skupštini njemačkih šumara u Gracu. Kos je bio zvanini delegat Gospodarskoga Društva na tom sastanku. Od svih tih pitanja u esnike je najviše zainteresovao Birmannov na in sadnje. Na traženje u esnika Kos vrlo detaljno prikazuje sam postupak (u izvještaju dvije štampane stranice) te na koncu preporuča, da se taj na in

⁸⁾ Birmannov na in sadnje, korisni i štetni insekti, prirodno i vještačko pošumljavanje bukve, hrast i bukva u borbi sa etinarima, doba proredjivanja, sadnja crnogorice, posljedici krčenja, značenje i važnost paše u šumi.

pokuša u doma im šumama. Nakon njegova izvještaja „sledilo je živahno pretresivanje“ ovoga pitanja i zaključeno, „da se pokušanja ine, i da se o uspehu u svoje vreme izvestje dade.“

Po dovršenoj debati rije uzima opet Kos u cilju, da potakne u esnike na rad do naredne sjednice. On predlaže, da se prou e i sprema za raspravu na narednoj sjednici ova tri pitanja:

1. Saop enja o novim događajima i pojavama, koje se odnose na Šumarstvo i lovstvo Hrvatske i Slavonije.

2. Kako treba postupati sa starim hrastovim šumama, koje su izložene poplavama, da poslije sje e unjima ne bude odviše korova, kako da se samonikli hrastov pomladak nasipima osigura od povodnja i kako da se naskoro „zagusti“ (sklopi?).

3. Bi li dobro bilo, da se dvijesta do trista godišnji hrastovi, koji su suho vrhi, a ipak svake godine rodjavaju žirom, ne posijeku još neko vrijeme s obzirom na znatan prihod od žirovine ili da se ovakove šume još i nadalje goje? Koja su mišljenja u tom pogledu bolja?

Ovi predlozi Kosovi budu primljeni i najve i dio skupština oboje a, da e na ova pitanja do naredne sjednice pismeno i usmeno odgovoriti.

U toku daljnje sjednice iznosi Kos predlog, da se pristupi izradjivanju šumarske statistike. On je za tu sjednicu priredio i razdijelio medju skupštinae formulare, po kojima bi se ta gradja trebala sabirati.

Po dovršetku raspravljanja, a na traženje skupštinae, Šporer je opširno izložio osebine svoga „dervomera“ (dendrometra). Skupština je sa naro itim zanimanjem pratila ova izlaganja, pošto je Šporer poboljšao „nekoje nedostatke toga nastroja tim na inom, da ga je duljeg na inio.“ Poslije izlaganja Šporerovog tuma io je Kos „podrobno i razumljivo“ dendrometar Winklerov.

Nakon svega toga svi su se lanovi upisali u spomenicu, koja je za tu svrhu specijalno priredjena bila. Kona no je obavljen izbor prve uprave;

„Pervi predsjednik g. *Emil pl. Andre*, šumarski i gospodarski savetnik više gospoštinah k Českoj itd.“

„Pervi nadstojnik g. *Franjo Š r r*, šumar brodske narodne regimente br. 7.

„Drugi nadstojnik i izvjestitelj (referens) g. *Dragutin Kos*, šumarski meštar sviuh gospoštinah horvatskih grofice Elizabete udove Erdödice lan dopisnik gospodarskog društva u Kranjskoj itd,“

„Pervi tajnik g. *Julio Schaper*, šumarski meštar Kaptola zagreba kog itd.“ ,

„Drugi tajnik g. *Nikola Lovrenčić*, šumar kr. slobodnog grada križevačkog, varm. (županije) križeva ke zemljomernik i prisednik.“

„Odbornici: g. *Josip Panzner*, nadziratelj šumah i zemljomernik bisk. gospoštinah u Horvatskoj, prisednik sl. varm. križeva ke.“

„G. *Antun Tomi* , šumar narodne križeva ke regimente.“

„G. *Josip Szita*, komorski okružni šumar na Verbovcu.“

Prepušteno je, da pravila, koja e se pretresati na narednoj sjednici, odlu e o tome, kako dugo ima trajati mandat v uprave.

Pod konac sjednice raspravljeno je pitanje, kad e se i gdje e se održati naredna sjednica. To raspravljanje bilo je vrlo živo, jer se članovi u esnici ne moguše saglasiti, gdje i kad, da se održi naredni sastanak. Najve i dio u esnika bio je za to da se naredna sjednica održi u Dubravi ili Moslavini mjeseca maja godine 1847. Nadstojnicima Šporeru i Kosu bude prepušteno, da oni izdadu opširnije upute o tom sastanku putem Gospodarskoga Lista i dnevnih novina.

Zaklju nu rije uzima Šporer kao predsjednik te poziva sve članove „na marljivo nastojanje i krepko sudelovanje u radu". Nakon toga bude ta prva istorijska skupština naših starih šumara zaklju ena.

Svi u esnici bili su tom prilikom gosti ku edomane Jurja Haulika, tadanjega biskupa zagreba kog i predsjednika Gospodarskoga Društva.

Druga skupština šumarske sekcije nije održana ni u Dubravi, ni u Moslavini, kako je bilo zaklju eno na prvom sastanku u Pre ecu, ve u Sisku 7. juna 1847. Isprva nam nije bilo mogu e, da nadjemo nikakovih podataka o samoj skupštini, ni o tome, iz koga je razloga izmjenjeno mjesto skupštine. Da je ona zaista održana 7. juna 1847. u Sisku, utvrdili smo iz izvještaja o skupštini za 1852.⁹⁾

Poslije publikacije „Iz istorije našeg šumarstva" Zagreb 1925. dopao nam je ruku štampani izvještaj o drugoj skupštini, koja je održana godine 1847. u Sisku¹⁰⁾. Prema tome smo danas u položaju, da upotpunimo našu pomenutu publikaciju.

Kako se iz ovoga izvještaja vidi, druga skupština je takti no održana u Sisku 8. juna 1847.

Skupštinu otvara Šporer oduševljenim govorom. Iz njegova se govora ta no razbire, da je Šporera zapravo Kos potaknuo, te se on tako oduševio za osnivanje šumarskog udruženja. Tim je posve ta no uglavljena i naša tvrdnja „Iz istorije našeg šumarstva", strana 23, nota), da je zapravo Kos bio najja i inicijator i organizator u trolistu Šporer Tomi Kos. Dalje se iz Šporerova govora razbire, da su osniva i i pokreta i prvoga i najstarijega šumarskog udruženja imali da se bore sa „jakom opozicijom." Ovu su — prema rije ima samoga Šporera — sa injavali „nešumari", koji su stajali na elu državne i privatne šumarske službe.

I ovaj put se vidi, da je Kos kop a, koja vezuje to mlado udruženje sa eškim šumarima (Andre).

Na skupštini je prihva en projekat pravila, koja je trebao da odobri još i prezidij Gospodarskoga Društva. Poslije toga prešlo se na raspravljanje onih tema, koje su iznesene godine 1846. u Pre ecu. O tim pitanjima vodila se živa i opširna diskusija, u kojoj se uzeli u eš a: Kos, Szita, Panzner, Schaper, Doležal, Dvoržak i Lovren i . I ovaj put težište diskusije nosi Kos.

Na predlog Kosa zaklju eno je, da se na narednoj skupštini rasprave ova pitanja: 1. saop enja o neobinim događajima i pojavama, 2. kako da se procjenjuje

⁹⁾ „Verhandlungen der Forst Section der Landwirtschafts Gesellschaft für Croatien und Slavonien", Zagreb, 1853. S. 7.

¹⁰⁾ Verhandlungen der Forstsektion der Kroatisch Slavonischen Landwirtschaftsgesellschaft, Zagreb 1847.

urod šiške, žira i bukvice. 3. bi li se mogli — na višim položajima, koji ne odgovaraju hrastu — gojiti etinari.

Primljeni su i novi članovi. Po dovršenoj skupštini imalo je društvo svega 22 lana. Zaključeno je, da se održi *treća skupština*, no njeno mjesto nije utvrđeno.

Razumljivo je, da za vrijeme revolucije godine 1848. i 1849. nije došlo do zborovanja. Šumari su u tim časovima bili i suviše okupljeni brigom oko zaštite i vanja šuma — a, možda i vlastitih života — da bi mogli pomišljati na drugarske sastanke.

God. 1850. održana je — *treća* po redu — skupština u Zagrebu. O njoj nismo mogli ništa da saznamo.

Tek o *četvrtj skupštini*, koja je održana 3. XII. 1851, u Zagrebu, a u prostorijama Gospodarskoga Društva, ima pouzdanih vijesti. Zbor je bio uređen za 29. XI. 1851., no nije se mogao u to zakazano vrijeme održati, jer su nastupile neke nepredvidjene zapreke (nevrijeme). No i o tom drugom roku sakupio se na zboru malen broj uesnika, jer su snježne vijavice i poplave otežale putovanje.

Tom četvrtom zboru predsjedava Kos, a tajničke poslove vodi Tomić. O tečaju zbora izdan je štampom opširan izvještaj. Ovom izvještaju¹¹⁾ priložena je u cilju popularizovanja i Šporerova knjižica o sadnji¹²⁾.

Na ovome zboru jasno se ispoljuje duševna premoć Kosa. Kos i Šporer te Tomić i Schaper izmijenili su među se svoje uloge sa prvoga zbora. Kos je predsjednik, Šporer — potpredsjednik, a Tomić — tajnik. itav tečaj skupštine rukovodi Kos. Na svakom njenom koraku susretamo njegov lični rad, inicijativu, odlučnost i istrajnost. Kos u ovome času nije više privatni, već državni šumarski inovnik i on kao takav u udruženju okuplja oko sebe državne inovnike. Privatni inovnici, koji su na prvom sastanku u Prečacu bili u velikoj većini, zastupani su u upravi udruženja na četvrtom zboru samo sa dva lana. U svemu broji društvo koncem god. 1851. — 85 lanova.

Zbor otvara Kos i crta sliku prilika posljednjih godina. Konstatuje, da je u posljednje vrijeme u radu udruženja nastala smetnja, uzrokovana vanrednim događajima (revolucijom), koji su izazvali zastoje u radu i kod ostalih udruženja. Posve je razumljivo, da su ovi događaji morali ostaviti dublje tragove na mladim udruženjima, koja su tek poela da se razvijaju, — dakle i na šumarskom — nego na starijima, koja su već dulje vremena postojala. Dani revolucije ostavili su duboke tragove na poljoprivredi uopće a na šumi napose. Šume je nestajalo „pod udarcem pakostnim sekire, izgledaju i poma od stroge zakonite obrane.“ Od dana u dan osjećala se potreba zakona o šumama i vlasti, koja bi taj zakon izvršivala, te tako zaštitivala šume od propadanja. Kako je poznato bio je sazvan god. 1849. (29.—30. III.) gospodarski kongres u Beču, koji je raspravio osnovu zakona o šumama. Na tom kongresu učestvovao je i Kos, kao predsjednik „Hrv. Slav. Šum. Društva“, te je poznavao ovo pitanje vanredno dobro.

¹¹⁾ „Trudovi odseka šumarskog za Hrvatsku i Slavoniju godine 1851.“ Zagreb, 1852. S. 1—63.

¹²⁾ „Kratka nauka, kako valja dervlje saditi“ od Franje Šporera. Zagreb, 1862. S. 55—70.

No Kos ni ovaj put ne o ekuje spasa od same državne vlasti, ve smatra za dužnost udruženja, da ono prite e u pomo „savjetom i djelom", da kriti ki izloži na ine, kako bi se ovome zlu što skorije dosko ilo.

Konstatuju i ovu dužnost saradnje udruženja kod donošenja novoga zakona o šumama. Kos se žali na to, da medju samim svojim članovima udruženje ne nalazi dostatne pomo i. Napose žali se Kos na to, što nam u tom poslu „ruke ne pruža suseda naša" — Vojna Krajina — „putem svojih u enih i veštih šumarah.

O radu same uprave predlaže izvještaj tajnik udruženja, Tomi . Uprava udruženja god. 1851. izgledala je ovako:

Predsjednik: Dragutin Kos, predsjednik komisije za zemljarinu u Zagrebu, potpredsjednik: Franjo Šporer, povjerenik za procjenu šuma u Osijeku, tajnici: Ante Tomi , povjerenik i t. d. u Križevcima i August Prokop, povjerenik i t. d. u Požegi, odbornici: Julio Schaper, povjerenik i t. d. u Zagrebu, Josip Szita, kotarski šumar u Vrbovskom, Josip Panzner, inspektor nadbiskupskih šuma u Dubravi, Mihajlo Rasli , povjerenik i t. d. na Rijeci, Mavro Dvoržak, povjerenik i t. d. u Varaždinu, Ivan Schnobl, inspektor vlastelinstva u Pakracu.

Na ovome zboru dovršena je kona na redakcija pravila udruženja. Kako smo ve spomenuli, izradjivanje pravila bilo je u svoje vrijeme povjereno Šporeru. Kona nu redakciju izvršio je Šporer zajedno sa Kosom.

Prema tim pravilima „Društvo Šumarsko za Hrvatsku i Slavoniu", nastalo je na osnovu slobodnog udruživanja šumara i prijatelja šumarstva i lovarstva. Ovo je udruženje bitni sastavni dio Gospodarskoga Društva. Cilj je udruženju: li no medju sobno upoznavanje šumara, izmjena misli, iskustava i pokušavanja na podru ju šumarstva i lovarstva, sabiranje statisti kih podataka, utvrdjivanje fakti noga stanja šumskog gospodarstva, energi no suzbijanje devastacija, unapredjivanje gajenja šume, tehni ko obrazovanje šumarskih kandidata i popularizovanje šumarstva.

Pored ovog op eg zadatka udruženje je spremno, da savjetom i djelom ispo mogne rad oko uredjivanja i procjenjivanja šuma, da daje savjesne informacije o namještanju šumarskih lica. Udruženje svake godine predlaže povjerenike — ispita e za šumarski prakti ni ispit. Ono na taj na in dolazi u položaj, da upliviše na obra-zovanje šumarskih lica. Udruženje izdaje štampom društveni organ, u kojem e se donositi stru ne rasprave i prikazi rada udruženja. [Kako se iz dosadanjeg izlaganja razbire, izašla su tri godišta ovoga organa. Jedno godište (za 1847.) našli smo u jednoj privatnoj biblioteci, drugo godište (za 1851.) našli smo u biblioteci zagreba kog uni-verziteta, a tre e godište (za 1852.) u biblioteci Direkcije Šuma na Sušaku.] Originalni lanci od osobite vrijednosti bili su predlagani na honorisanje. Godišnjak se izdaje o trošku Gospodarskoga Društva, a uredjuje ga predsjednik i njegov zamjenik. lanarina iznosila je godišnje 2 forinta, a godišnjak dobivao je svaki lan besplatno.

Udruženje svake godine drži zbor naizmjenice u Hrvatskoj pa u Slavoniji. Taj zbor odlu uje o mjestu, i vremenu narednoga zbora te bira zasebnog predsjednika i poslovnog tajnika, koji stalno obitavaju u blizini zborišta, te preuzimaju na se sve prethodne radove za zborovanje. Svaki se zbor oglašava najmanje mjesec dana prije.

Medju zadacima skupštine važan je napose onaj. prema kojemu skupština treba da odredi pitanja, koja e se raspraviti na narednom zboru.

Udruženje postavilo si je dalje kao zadatak, da podržava trajne veze sa inostranim šumarskim udruženjima. Tako na zboru od 1851. predsjednik saop ava poziv Moravsko Šleskog Šumarskog Udruženja, kojime je udruženje pozvano na skupštinu u Brno i na ekskurziju u Adamovo. Ujedno Moravsko Šlesko Udruženje šalje svoje publikacije. Nesumnjivo je, da je ovo podržavanje veza sa eškim udruženjima li na zasluga Kosova kao rodjenoga Čeha, koji mora da je sa svojom otadžbinom podržavao korespondenciju i li ne veze.

Udruženje saradjivalo je i konzultativno u nekim pitanjima šumarstva i lovstva. Tadanja banska vlada zatražila je mišljenje udruženja u pitanju „lovnica" (lovnih izkaznica) i u pitanju osnove novoga zakona o šumama, koji je bio u pripremi. U ime udruženja na to traženje vlasti dao je svoje mišljenje Kos kao predsjednik. Pored toga Kos je zajedno sa Šporerom kao potpredsjednikom i Tomi em, kao tajnikom, pribivao konferencijama, koje su se o tim predmetima držale kod vlade. O tom radu uprave izvjestio je Kos skupštinu. Pitanje „lovnica" prikazano je detaljno u izvještaju. Što je bilo mogu e u initi, jer ono nije bilo po obimu veliko. Naprotiv mišljenje o nacrtu novoga zakona o šumama nije se moglo štampati „radi prevelike duljine njegove." Da je ovo mišljenje moralo biti vanredno opširno, lako je zaključiti, kad znamo, da je Kos bio delegat udruženja na spomenutom već kongresu u Beču, koji se održavao od 29. do 31. III. 1849. [Shvatajući punu važnost zakona o šumama Kos je po povratku sa kongresa a prije ove skupštine napisao vanredno lijep i vrlo stvaran članak, koji je bio namijenjen široj javnosti.¹³⁾]

U izvještaju o skupštini tretiran je samo jedan član — onaj o žirovini u poplavnim podru jima. Naglašeno je, da kod utvrđivanja vremena za žirovinu treba uvažiti, da u poplavnim podru jima mora vrijeme trajanja žirovine biti dulje nego u krajevima, koji nisu izloženi poplavama.

Skupštini je podnesen izvještaj i o — prvom i najstarijem državnom ispitu za samostalno vodjenje šumskoga gospodarstva, koji je održan od 29. XI. do 2. XII. (uključno) 1851.

Skupština je izabrala svojim za asnim lanovima Weselly-a, Feistmantela i Burghardta „radi njihovih odli nih zaslugah o šumarstvu."

Skupština je raspravila i pitanje narednoga zbora. Zaključeno je, da e se naredni sastanak održati u Slavoniji, te ako ikako bude mogu e u Pakracu. Odredjena su i tri *pitanja*, koja e se pretresati na toj skupštini:

1. Što se na podru ju Šumarstva i lovarstva „dogodilo i pojavilo, što još nije nikomu ili slabo komu poznato te je znamenito?"

2. Na koji bi se na in mogao procijeniti urod šiške, žira i bukvice, što je tko u tom poslu iskusio i što kod toga valja imati u vidu?

13) „Sudslawische Zeitung" od 10. VI. 1850. br. 136.

3. Kakovim su servitutima oterene šume u Hrvatskoj i Slavoniji, koji su od tih servituta najvažniji te kako bi se oni mogli posvema otkupiti ili zakonom ograničiti?

U esnici skupštine pozvani su, da do konca maja 1852. predlože svoje odgovore predsjedniku. Ovaj će iznijeti te odgovore pred narednu skupštinu, ukoliko si autor sam ne bi pridržao pravo da on to učini.

Akcija oko sabiranja statističkih podataka, koju je Kos pokrenuo već na prvom sastanku, nastavljena je i na ovom zboru.

Da je udruženje pod odličnim rukovodstvom Kosovim uživalo i stručni ugled, svjedoci činjenica, da tadašnja vlada traži mišljenje o vrijednosti neke knjige o sadržaju šume (original njemački, autor nije naznačen). Skupština je preporučila ovu knjigu, te je — kako smo spomenuli — Franjo Šporer izradio prevod, a Gospodarsko Društvo izdalo ga u štampom. (Vidi bilješku pod brojem 12.)

Pod konac zbora povelala se riječ i o nekim zanimljivim pojavama iz života šume. Tu nalazimo vjerojatno najstariju bilješku o tadašnjem stanju šuma današnjih zemljišnih zajednica Dragani, Domagovi i Cvetkovi.

To je kratki prikaz četvrte skupštine toga, našega najstarijega šumarskoga udruženja. Karakteristično je, da u Gospodarskom Listu nema spomena o ovoj skupštini. Bit će tomu razlog, što je Kosu uspjelo, da udruženje postavi na samostalne noge tako, da se ono u upravnom, organizatornom i stručnom radu kretalo posve samostalno. A najvažniji razlog tome, da je ta emancipacija bila moguća, valja tražiti u činjenici, da je udruženje počelo izdavati svoj vlastiti organ.

Peta skupština održana je 21. VIII. 1852. u Pakracu. Ovo je zapravo — ako apstrahiramo historijsku važnost prve skupštine — najuspjelija od svih predjašnjih. Skupština je udešena na području, koje leži u neposrednoj blizini granice Hrvatske i Slavonije. Na taj je način bilo omogućeno lako dolaženje učesnicima i s jedne i s druge strane Ilove. Skupština se kretala na jednom od najvećih slavonskih velikih posjeda, Julija Jankovića, koji se pružio od Kutine do Kutjeva.

I na ovoj se skupštini jasno vide tragovi rada Kosova, i ako on sam — spremljen zvanim poslovima — nije mogao da lično pristupi samoj skupštini. Ni kućedomaćina Janković nije lično mogao da učestvuje na zboru, već se ispricao pismom, što ga je Šporer u zastupanju Kosovom skupštini pročitao.

Broj učesnika iznosio je 40, što je za ondašnje prilike značilo vrlo mnogo.

Skupštinu pozdravlja i otvara potpredsjednik Šporer, crta prilike šumskoga gospodarstva i naglašava, da treba već jedno stati na kraj pustošenju šuma, koje je počelo zahvata sve većim obimom. Pojedinaac posjednik shvatio je, da ovako ne može dalje da ide, no široka svijest dužnosti, da se doskoro i tome zlu, nije prodrila u najšire slojeve uprkos dugogodišnjem nastojanju valjanih rodoljuba. [Očito je, da Šporer kod toga aludira na prve početke šumarske literature, koji padaju ugod. 1840.¹⁴⁾

14) To su zapravo njegovi članci, koji su izlazili u zagrebačkom listu „Croatia“.

Šporer: „Ansichten über Industrie, Landskultur und Merkantil Verhältnisse in den Südost Slavischen Provinzen“. „Croatia“ 1840., str. 13, 14, 17, 18, 31, 34, 35, 43, 54, 55.

Šporer: „Ein Wort aus dem Walde und für die Walder meines theueren Vaterlandes“, „Croatia“ 1840., str. 185—187.

Sa jednakim priznanjem hvali on spremnost Gospodarskoga Društva, koje je omogu ilo, da se u njegovom krilu razvija šumarsko udruženje.

Iza toga pristupilo se raspravljanju onih pitanja, koja su na skupštini u Zagrebu formulisana.

Najopširnije razradjena je tema servituta, koja zaprema 36 štampanih stranica. Na prvom mjestu nalazi se referat Kosov „O šumskim servitutima.“ Kako znamo. Kos je bio zvani no prije en, da li no dodje na skupštinu, pa je njegov referat pro itan. Kos je opširno razradio servitute drvarije, paše, žirenja, sabiranja šiške kao i pitanje lovne rabote. Iz njegove obrade razbire se, da je Kos ta no poznavao propise sve do po etka XVIII. stolje a (1729). Na Kosove izvode o servitutima reflektirao je inspektor domene viroviti ke Schmidt i šumarnik domene pakra ke Schnobel. I njihovi su referati štampani.

Zatim se pristupilo rješavanju pitanja društvenih pravila. Stvoren je na elni zaklju ak, da se sa promjenom pravila sa eka, dok ne stane na snagu zakon o šumama. No pored svega toga zaklju eno je, da se pravila čitaju, jer ima mnogo lanova, koji ih ne poznaju, te bude dopušteno, da se kod pojedinoga lana u ine izvjesne primjedbe. Predložena je promjena, prema kojoj e se društveni organ izdavati iz vlastitih sredstava. Da društvo bude informisano o događajima, koji se dešavaju u pojedinim krajevima, izabran je za svaku županiju po jedan izvjestilac. Njihova je dužnost detaljno propisana. Nakon toga obavljen je izbor nove uprave te su izabrani: Kos — predsjednik, Šporer — potpredsjednik, tajnici — Rasli i Schnobel, odbornici — Moller, Tomi , Scimidt, Prokop, Schaper i Ress.

Zaklju eno je, da e se naredna skupština održati na Rijeci. Kosu i Megušeru stavljeno je u dužnost, da se kao predstavnici šumarske sekcije priklju e onoj deputaciji, koja je radila da se osnuje poljoprivredna i šumarska škola.

Izradjene su predstavke u kojima se traži, da se namjeste zaprisegnuti šumarski stru njaci kao procjenitelji za šumske štete te da im se odrede dijurne. Izradjena je predstavka, u kojoj se traži, da se op inske i zajedni ke šume podvrgnu državnome nadzoru te da se što skorije uvede zakon o šumama.

Izvještaj sadrži i prikaz o šiški i osi šiškarici. Ovaj istina ne vrijedi mnogo sa entomološke strane, ali je to vrjedniji sa šumarske strane.

Skupština je utvrdila pitanja, koja se imadu raspraviti na narednom zboru 1853., na Rijeci. Ta pitanja formulisana su ovako:

1. Otkup servituta prikazan sa prakti ne strane.
2. Na koji bi se na in mogao privesti iskoriš ivanju onaj suvišak na drvnoj masi, što ga nalazimo u šumovitim krajevima Slavonije, a za koga nema prodje? Kako bi se moglo gospodariti tima šumama, a da se njihovim vlasnicima ne uzrokuju preveliki troškovi?

3. Kako bi se mogao zakon o šumama, koji je ve izdan za druge zemlje prakti no primjeniti, a da se kod toga uzme obzira na osobitosti prilika, koje vladaju u Hrvatskoj i Slavoniji?

Potrebno je zabilježiti, da je na ovoj skupštini u estvovao i *Mojsija Balti* ,

podžupan pakra ki, koji je pod konac pedesetih godina igrao važnu ulogu kod osnivanja gospodarsko šumarskog u ilišta u Križevcima.

Kako se iz ovog prikaza pete skupštine vidi, udruženje je stajalo godine 1852. na vrhuncu svoga rada. v rad naišao je na priznanje i sa strane Gospodarskoga Društva, jer ono u svom izvještaju za god. 1852./53. konstatuje, da „izmedju odsekah i podružnicah društvenih u estvovali su inom u promicanju težnjah i sverhah dru žtvenih samo odsek šumarski i odsek naravoslovni." (G. L. 1853. str. 244.)

O radu Šumarskog odsjeka u toku god. 1853. nemamo mnogo podataka. Tek pod konac godine u odborskoj sjednici od 1. XII. 1853. (G. L. 1853. S. 245.) opaža se življe kretanje. Još uvijek je na dnevnom redu raspravljanje pitanja zakona o šumama. Na toj sjednici opet je stvoren zaključak, kojim se traži, da se za Hrvatsku i Slavoniju što prije donese zakon o šumama. Pored toga šumarski odsjek traži, da se kod namjesništva imenuje kao tehni ki savjetnik i šumarski izvjestitelj jedan zemaljski nadzornik (pod injen jednom šumarskom savjetniku), koji bi imao „u pogledu tehni kom sa strane politi ne prigledati, da se derži šumski i lova ki zakon po svojkolikoj zemlji." Dalje traži sekcija „da se pristavi svakoj politi koj okružnoj oblasti (županiji) po jedan nadzornik od šumah."

Na toj sjednici bilo je govora i o narednoj skupštini, koja je bila preliminovana za Rijeku, a morala je biti odgodjena radi nepredvidjenih zapreka. Umjesto Rijeke izabrano je kao mjesto za narednu skupštinu Donji Miholjac u Slavoniji. Vlasnik domene, Prandau, zamoljen da preuzme lokalno predsjedništvo, otklonio je tu po- asnu dužnost. Njegovim zamjenikom bude izabran Schmidt, šumarski inspektor u Slatini, a za poslovodju *Danhelovsky*, šumar u Donjem Miholjcu. Ovo je prvi put, što susretamo ime odli nog ovog šumarskog stru njaka u javnom radu. Njegov rad stru ne prirode poznat je ne samo doma ojev i inostranoj stru noj javnosti. Danhelovsky nije aktivno u estvovao u organizatornom radu oko ovoga najstarijega našega udruženja, no ipak on — pored Tomića — predstavlja kop u, koja vezuje ovo udruženje sa Hrvatskim Šumarskim Društvom. Kad se bude pisala istorija Hrvatskog Šumarskog Društva, mo i e se njen autor zadržati na li nosti Danhelovskoga, kao stru njaka. Ovo tim opravdanije, što njegovi najbolji stru ni radovi padaju baš u taj drugi period.

Dok je edno ovo staro udruženje radilo na stru nom polju, drže i u vidu interes otadžbine, zavladao je u *državnom životu apsolutizam*, koji nikako nije mogao, da daje povoljne uslove za društveni rad uop e, a za javni rad narodnih ljudi napose. U to vrijeme pada jedan događaj, koji je podgrizao nit života šumarskom udruženju. God. 1854. 29. IV. (Gospodarski List 1854,. S. 98.) Kos polaže ast predsjednika šumarskog odsjeka, motivišu i svoju ostavku time, da se seli u Štajersku. Nije bilo mogu e utvrditi, što je zapravo Kosa potaknulo na ovaj korak. Vjerovatno je, da je to Kos u inio uslijed promijenjene politi ke situacije. Vlast je zavela kruti austrijski apsolutizam, kojega ni jedan pošten Slaven nije mogao snositi. Svakako je ta njegova ostavka bila od presudnog upliva po samo društvo. Kos je bio ne samo duševni za etnik toga staroga udruženja ve je on bio za vrijeme itavoga njegova

rada i njegov duševni vodja. Razumljivo je, da je ostavka Kosova značila propast za udruženje. Istina Kos na polasku „obreće, da će i nadalje pomagati društvo“, no lako je razumjeti, da ta njegova moralna pomoć izdaleka nikako nije mogla naknaditi njegov dotadanji lični aktivitet i autoritet u samoj sredini.

Kos je za svoga nasljednika preporučio Ivana Nepomuka Obhlidala, vjerovatno svoga zemljaka. Udara u oči, da se do toga časa Obhlidal nije u radu oko udruženja osobito isticao, a Kos ga je ipak predložio za predsjednika šumarskog odsjeka. Po svojoj prilici radilo se ovdje o prijateljskim vezama.

Kos mora, da je i god. 1853. — dakle poslije publikacije o raspravama na pakra koj skupštini iz god. 1852. pa sve do pred svoju ostavku — radio na spremanju materijala za štampu. To se ta no razbire iz zapisnika o sjednici od 21. V. 1854. (G. L. 1854. S. 105.), na kojoj se imalo odlučiti, da li će se ti radovi štampati. Taj materijal bude predan „pismovodji da izvesti o tome, da li bi se skupoceno štampanje ovih rasprava opravdalo koristnošću sadržaja njihovoga.“ Kakova je sudbina zadesila ove rasprave, nismo naogli utvrditi.

Skupština, koja je bila zakazana za Donji Miholjac a za 29. V. 1854., nije se mogla održati radi preslabog odziva članova. Bit će, da je to prvi praktični posljedak ostavke Kosove, uslijed koje je — izgleda — društvo ostalo bez pravoga vodstva. No skupština u Donjem Miholjcu bude ponovno zakazana za 16. VII. 1854. Trag ove miholjčke skupštine (G. L. 1854. S. 106. 151.) nije se mogao dalje pronaći.

Aktivitet šumarskoga udruženja sve više slabi. Na glavnoj skupštini Gospodarskoga Društva, održanoj 26. IV. 1855., kojoj je predsjedao sam Jelačić, nema u odboru ni jednoga šumara (G. L. 1855. S. 77.). U izvještaju upravnoga odbora, podnesenoga toj skupštini, nema ni riječi o šumarskom odsjeku. Diže se opet tužba na istupanje članova iz Gospodarskoga Društva. To je istupanje naročito zahvatilo šumarske redove. Koncem godine 1853. (G. L. 1854. S. 98.), brojalo je šumarsko društvo 132 člana. Iz popisa članova za god. 1855. razbire se, da je broj članova šumara te godine spao na 26 (G. L. 1855. S. 121., 177., 181., 182.). Dakle u tom kratkom razdoblju istupilo je 106 članova, a ostalo u udruženju samo neko 20%. Među članovima nema Kosa, a Šporer je ubilježen kao šumski činovnik u Belaku. Bit će dakle, da je poslije Kosa, koji se povukao sam, Šporera kao narodnoga uvijek maknula vlast iz Zagreba.

No u tom perijodu mora da je bilo izvjesnih momenata, u kojima se ipak moglo slobodnije disati, iz kojih je prosijevala nada, da će se narodni život moći i slobodno kretati. Nepokolebiv u toj borbi stoji tadašnji urednik Gospodarskoga Lista, Vukotinović. On propovijeda bez straha misao narodnog jedinstva.¹⁵⁾

Pod konac god. 1855. javlja Kos upravnom odboru Gospodarskoga Društva „Da je opet u krugu gospodarskoga društva i da želi na polju gospodarstva sudjelovati, ako mu se od glavnoga odbora ožudjeno poverenje prikaže.“ Odbor je na

15) Vukotinović pozdravlja časopis „Srbski Ratar“ kao jedan „od valjanijih srbskih časopisih“, koji je „najbolje dolikovao celom slavonskomu jugu: jezik mu je bio liep, čist, pravilan i — što najviše valja — upravo narodan i razumljiv nam Hrvatom ili Srbijom, koji se služimo latinskom abecedom“. (G. L. 1856., str. 89.).

svojoj sjednici 2. XI. 1855. ovu ponudu radosno doekao i odlučio, da se Kosu odgovori „da mu se ustrojenje odseka šumarskoga izruka i preporučuje, da na svaki način nastoji bratju našu u Slavonii na revnije sudelovanje u podignutju obih materijalnih interesah naših probuditi te — da o u injenom izvesti odboru." (G. L. 1855. S. . 215.)

Nismo mogli utvrditi, gdje se to Kos u to vrijeme nalazio te u kakvom namještenju. No van svake je sumnje, *da ovaj pokušaj Kosov nije uspio*. Ni razlozi tome neuspjehu nisu se mogli utvrditi.

No Kos ne sustaje. S proljeća 1856. on ponavlja svoj pokušaj. On jednim dopisom, što ga upravlja upravnom odboru Gospodarskoga Društva, nudi iznova svoju pripomoć, *da se opet oživi šumarski odsjek*. Ovu ponudu (1856. 15.—16. IV.) upravni odbor sa blagonaklonošću u uzima znanju i zaključuje: „Neka se putem Gospodarskoga Lista pozovu svi oni članovi, koji u obsegu šumarstva sudjelovati žele da svoje prijave osrednem odboru pošalju za da se s g. Kosom daljnje posavjetovanje nastaviti može." (G. L. 1856. S. 108.) U njemu se utvrđuje rok prijave do 30. VIII. 1856., a potpisuje ga „poslovodstvo društva."

Rezultat toga poziva bio je gotovo jednak nuli. Prijavio se samo jedan jedini uesnik (Petar Peraković, šumar iz Nove Gradiške). I uredništvo se nalazi, ponukanim, da još jedno donese taj poziv. No i drugi put ostade on bez uspjeha. Iz te injenice još jedno posve jasno iskazuje vrijednost ličnosti Kosove i Šporerove, jer evo bez njih nastaje potpuno mrtvilo u vrstama, što su ih oni tako živo pokrenuli na rad.

I tako eto umire to najstarije naše šumarsko udruženje, koje se rodilo u vrijeme najjačeg narodnog pokreta na Slovenskom Jugu. Izdahnulo je, a da nije navršilo ni deset godina svoga života. Ono se poelo da razvija na istom onom ognjištu (Gospodarsko Društvo), oko kojega su se oko polovine XIX. vijeka sakupljali i naši narodni preporoditelji. To je udruženje okupilo u svojim redovima prave narodne ljude a dobre stručnjake. Među tim ljudima najaktivniji pokreta bio je Ceh, Dragutin, Kos, te mi stojimo pred nespornom istorijskom injenicom, da su nam esi dali onoga, koji je pokrenuo najstarije naše udruženje. Dostojni Kosa po svojoj ljubavi za otadžbinu i za struku bili su naši rodjeni sinovi Franjo Sporer i Ante Tomić. Sporer nam je dao prvi i najstariji naš šumarski udžbenik. Tomić je nastojao, da svojim radom unapredi šumarstvo vijekovima napućene Vojne Krajine. *No starina Tomić ono je istorijsko lice, koje je stajalo u vrstama osniva a najstarijeg našeg šumarskog udruženja (1846) i doživio i rijetku sreću, da je u visokoj svojoj starosti bio i prvi predsjednik „Hrvatsko Slavanskog šumarskog društva" (g. 1876.) najstarijeg predhodnika današnjega našeg „Jugoslovenskog Šumarskog Udruženja."* Tomić je krvni sud, kojim je vezano srce istorijski najstarijeg šumarskog udruženja na teritoriju naše otadžbine sa srcem najmladjeg našeg udruženja sadašnjice.

Da je to najstarije naše udruženje intenzivno radilo na polju unapredjivanja šumarstva svjedoče *štampani radovi („Trudovi")*, koji su izlazili u formi godišnjaka.

Svakako treba požaliti krutu historijsku injenicu, da je to staro naše udruženje zamrlo. Ugušila ga tuđjinska sila, koja je svojim apsolutizmom gušila i sav ostali narodni život.

Ona nastojanja oko promicanja šumarstva, koja su se bila skoncentrisala u polovini XIX. stolje a oko Gospodarskoga Društva u Zagrebu, prenesena su šezdesetih godina u Križevce, gdje je bilo osnovano Gospodarsko Šumarsko U ilište. Križevci postaju novo ognjište, na kojem se iznova radja misao udruživanja šumara. No tu po inje novi odsjek u historiji naših šumarskih udruženja. Tu se radjaju prvi zameci Hrv. Slav. Šumarskog Društva. Njegova historija od postanja 1876. pa do osnutka današnjega našeg Jugoslovenskog Šumarskog Udruženja ini zasebnu historijsku cijelost, pa je i obradjena u zasebnom članku. No mi ve sad naglašujemo, da su i sami pokreta i i osniva i Hrvatsko Slavonskog Šumarskog društva gledali u njemu samo daljnu historijsku razvojnu fazu najstarijeg šumarskog udruženja. Ne glede i na injenicu, da je starina Tomi živa veza izmedju jednog i drugog udruženja, treba naglasiti mišljenje Kereškenjija, toga oduševljenoga pokreta a Hrv. Slav. Šumarskoga Društva. On ve 1871. (G. L. 1871. S. 75.) ide zatim, da se umjesto dosadanjeg šumarskog odsjeka u „Gospodarskom društvu“, koji je „toli malo radin“ osnuje samostalno šumarsko društvo. („Dosadanje stanje nas šumogojaca podnipošto nezadovoljuje, doklegod u samostalnom društvu zastupani nismo.“) I Kesterčanek kaže, da se osnutkom Hrv. Slav. Šumarskog društva „pomladilo“ ovo najstarije naše šumarsko udruženje (Š. L. 1881. S. 5.).

Mi, koji se sabrasmo na ognjištu Jugoslovenskog Šumarskog Udruženja, ne smijemo pro i pored uspomena i grobova naših najstarijih narodnih i šumarskih radenika, a da o pedesetoj godišnjici naše organizacije otkrivene glave ne položimo na njihove grobove svježi vijenac naše blagodarnosti kli u i: Slava Njima !

